

Práce s cíli a myšlenkové mapy na 2. stupni

Postup formativního hodnocení

I. Identifikační údaje:

Autor materiálu: Ing. Renata Klimešová

Název školy, na níž autor působí: ZŠ Zdice

II. Kontext:

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Předmět, v němž byla technika realizována: zeměpis

Další relevantní informace:

Vzhledem k přechodu výuky na distanční formu jsem žákům nabídla možnost tvořit myšlenkovou mapu buď ručně do sešitu, nebo v programu OrgPad.com.

III. Realizace a hodnocení postupu formativního hodnocení:

Popis využití vybraného postupu formativního hodnocení (jeho modifikace)

Myšlenkové mapy jsou snosem a větvením myšlenek, vědomostí, které žák o daném tématu má. Mohou sloužit k opakování učiva ve fázi reflexe nebo jako úvod do tématu na začátku hodiny, kdy zjišťujeme, co již žák o daném tématu ví. Myšlenkovou mapu můžeme také využít pro srovnání znalostí, které žák měl na začátku hodiny či probíraného tématu a které získal v průběhu výuky či jako důkaz o (na)učení, tj. zda a v jaké kvalitě žák došel ke stanovenému cíli.

Postup zavádění a realizace postupu formativního hodnocení

Myšlenkové mapy jsem začala zařazovat do výuky nejprve na začátku hodin místo brainstormingu, kdy jsem chtěla zjistit, co už žáci vědí o tématu, které se chystáme probírat, a také na konci k zopakování a upevnění vědomostí. Postupně jsem si uvědomila, že myšlenková mapa může sloužit také k srovnání posunu ve znalostech a jako nástroj k prokázání toho, že žák došel ke stanovenému cíli.

V tomto konkrétním materiálu, který byl vytvářen v rámci distanční výuky v době covid karantény, popisují, jak jsme se s žáky postupně posunovali k střednědobému cíli, vytvářeli v průběhu hodin myšlenkovou mapu, která ukazovala posun ve znalostech žáků v průběhu hodin a zároveň také posloužila jako opora k shrnutí vědomostí získaných v hodinách.

V úvodu první hodiny jsem žákům stanovila tento cíl:

V následujících hodinách se seznámím se sektory hospodářství ČR, průběžně budu vytvářet myšlenkovou mapu, do které zaznamenám získané vědomosti. Mapy následně využiji jako oporu k popisu jednotlivých sektorů hospodářství ČR.

Na úplném začátku jsme znovu s žáky zopakovali, jak se myšlenkové mapy tvoří. Práci jsem využila v paralelních třídách, každá si ještě vytvořila kritéria pouze pro sebe (ukázka kritérií formulovaných žáky je v příloze 1).

V průběhu jednotlivých hodin jsme se seznamovali s jednotlivými sektory hospodářství ČR a postupně je zaznamenávali do myšlenkové mapy. Pro přehlednost jsem žáky požádala, aby pro záznamy vztahující se k různým sektorům zvolili odlišné barvy.

Dále jsem jim dala na výběr, zda myšlenkovou mapu budou vytvářet ručně do sešitu (viz příloha 3), nebo zda využijí prostředí OrgPad.com (ukázku jejího využití viz příloha 2), kde je možné myšlenkové mapy vytvářet online. Žáci tak mohli sledovat také svůj posun v získávání vědomostí tím, jak se mapa postupně rozšiřovala.

Jakmile jsme měli zaznamenán poslední sektor, požádala jsem je, aby nahráli audio, ve kterém s oporou o myšlenkovou mapu shrnou vědomosti získané v průběhu hodin (viz přílohy

2a, b, c a 3a, b). Jak je vidět z ukázek ve zmíněných přílohách, žáci stanovená kritéria splnili. Mapy obsahují rozdělení dle požadovaných sektorů a požadované informace. Následně žáci plynule a v souvislostech hovoří o těchto sektorech.

Kromě výše popsaného použití myšlenkových map je využívám také v následujících variantách a postupných krocích při jejich zavádění:

Společná myšlenková mapa – společně s žáky jsme přemýšleli nad jednotlivými kategoriemi k danému tématu, žáci mi napovídali, jaké kategorie chtějí do myšlenkové mapy zařadit, a společně jsme je pak i větvali. Já jsem prováděla snos informací na tabuli dle jejich instrukcí. Tento způsob využívám většinou tehdy, pokud žáky s myšlenkovými mapami seznamuji a nejsem si jistá, zda zvládnou správnou kategorizaci informací. Umožňuje mi to navést je správným směrem, pokud ještě tápají. Tento způsob využívám také tehdy, pokud nemám dostatek času věnovat se individuálním myšlenkovým mapám.

Myšlenkové mapy tvořené žáky bez mé asistence – poté, co jsem si jistá, že žáci zvládají kategorizaci a větvení map, přecházím k tomu, že si žáci mapy tvoří sami do sešitu, popř. ve dvojicích. Potom některé z nich požádám, aby svou mapu představili.

Myšlenkové mapy sledující posun ve vědomostech (tato činnost nejvíce odpovídá principům formativního hodnocení) – pokud chci srovnat, jak se žáci ve vědomostech posunuli, požádám je, aby začali myšlenkovou mapu tvořit určitou barvou, pak myšlenkové mapy odloží a vrací se k nim až po probrání tématu. Mapy pak doplňují jinou barvou. Mohou tak sledovat svůj postup v učení. V tomto případě pak také většinou mapu využíváme jako pomůcku pro shrnutí a prezentaci vědomostí.

Reflexe učitele

Zařazení myšlenkových map do výuky je vcelku bezproblémové. Stává se, že žáci nejprve nechápou, jak mají správně kategorizovat informace a větvit je. Řeším to tak, jak jsem uvedla výše, že s nimi nejprve myšlenkové mapy tvořím na tabuli, kde jim modeluji, jak o myšlenkové mapě a kategoriích přemýšlím. Následuje výzva, aby mi nabídli další vhodné kategorie. Když jsem si jistá, že pochopili princip a tvorbu myšlenkových map, začínají je tvořit sami.

Domnívám se, že se žáci díky myšlenkovým mapám naučí lépe třídit informace, které získávají, a jsou potom schopni lépe vnímat souvislosti v daných tématech, což jim pomáhá v učení. Mapy také tvoří oporu při prezentaci jejich znalostí a při vhodně nastavené další práci mohou být ukazatelem posunu v jejich učení.

Reflexe žáků

Jak je zřejmé z audiokázek, je myšlenková mapa oporou pro shrnování vědomostí získaných v průběhu hodin. Žáci potvrdili, že jim myšlenková mapa pomáhá v lepší orientaci a třídění učiva.

Doporučení při využití v praxi:

Jak už jsem uvedla výše, doporučila bych dát si pozor na to, aby žáci věděli, jak správně kategorizovat, a vysvětlit jim to na konkrétním příkladu. Dále je vždy dobré si uvědomit, za jakým účelem chci myšlenkovou mapu do hodiny zařadit, co jejím použitím sleduji. Pokud má být nástrojem formativního hodnocení, je potřeba s ní také následně pracovat, jak uvádím v popisu použití mapy k monitorování dosažení cíle. Žáci pak budou jasně vědět, proč ji tvoří.

IV. Přílohy, které dokumentují daný postup formativního hodnocení

Příloha 1: Kritéria myšlenkové mapy

Příloha 2: Myšlenkové mapy v OrgPad.com

Příloha 2a: První obrázek – popis myšlenkové mapy žákem (audio k příloze 2)

Příloha 2b: Druhý obrázek – popis myšlenkové mapy žákem (audio k příloze 2)

Příloha 2c: Třetí obrázek – popis myšlenkové mapy žákem (audio k příloze 2)

Příloha 3: Myšlenkové mapy psané ručně

Příloha 3a: První obrázek – popis myšlenkové mapy žákem (audio k příloze 3)

Příloha 3b: Druhý obrázek – popis myšlenkové mapy žákem (audio k příloze 3)

V celém materiálu (včetně příloh) jsou použity fotografie, pracovní listy, obrázky, grafy atd. autora (pokud není uvedeno jinak). Fotografie jsou zároveň v souladu s GDPR.